NGÔN NGỮ HỌC VÀ VIỆT NGỮ HỌC

XÂY DỰNG BÀI GIẢNG E-LEARNING PHỤC VỤ DẠY HỌC NGỮ ÂM TIẾNG VIỆT CHO SINH VIÊN NGÀNH GIÁO DỤC TIỂU HỌC[1]

NGUYỄN THỊ THANH NGÂN*

TÓM TẮT: Xây dựng học liệu số trong giáo dục đại học là một trong những nhiệm vụ cấp bách đóng góp vào công cuộc chuyển đổi số quốc gia. Đối với ngành giáo dục tiểu học, một hệ thống bài giảng E-learning hiệu quả phục vụ việc giảng dạy ngữ âm học tiếng Việt cho phép người học tham gia học tập mọi lúc mọi nơi, giúp họ phát huy tính chủ động trong nghiên cứu và làm chủ kiến thức, từ đó duy trì tinh thần học tập suốt đời. Ngoài ra, việc học tập qua internet còn giúp các giáo viên tiểu học tương lai nâng cao năng lực ứng dụng công nghệ thông tin, góp phần nâng cao chất lượng dạy học môn tiếng Việt ở trường tiểu học.

TỪ KHÓA: học liệu số; chuyển đổi số; bài giảng E-learning; ngữ âm tiếng Việt; giáo dục tiểu học.
NHẬN BÀI: 17/10/2022. BIÊN TẬP-CHỈNH SỬA-DUYỆT ĐĂNG: 11/02/2023

1. Mở đầu

Học liệu số (học liệu điện tử - Digital Learning Material/ Digital Education Resource) được nhắc tới từ cuối thế kỉ XX, gắn liền với sự ra đời của phương thức đào tạo từ xa nhằm đáp ứng nhu cầu của đông đảo người học ở mọi thành phần, lứa tuổi. Trong các công trình nghiên cứu của Parott, Van Den Akker, Steven Hick.., thuật ngữ này được định hình ngày càng rõ nét với tư cách là những phương tiện đắc lực hỗ trợ dạy học, nhằm giúp người học tiếp nhận thông điệp giáo dục. Sang đầu thế kỉ XX, kể từ sau diễn đàn UNESCO "Ảnh hưởng của Học liệu Mở đối với giáo dục đại học ở các quốc gia đang phát triển" (năm 2002), học liệu số ngày càng được các quốc gia chú trọng đầu tư xây dựng và phát triển để đáp ứng nhu cầu học tập của nhân loại. Cập nhật với xu thế giáo dục thế giới, ở Việt Nam, vấn đề xây dựng học liệu số cũng thu hút sự quan tâm của các nhà giáo dục học. Từ chỗ chỉ chiếm một dung lượng hạn chế trong bài viết của một số tác giả Nguyễn Huy Chương, Tôn Quốc Bình (2008), Trịnh Lê Hồng Phương (2012) Trần Dương Quốc Hòa (2015)... khi xem xét các vấn đề về giáo dục điện tử, thư viện số, đào tạo từ xa…, dần dần, vấn đề này được bàn luận rộng rãi trong các hội thảo quốc gia và trở thành đối tượng nghiên cứu chính của các công trình nghiên cứu các cấp. Trong "Chương trình Chuyển đổi số quốc gia đến năm 2025, định hướng đến năm 2030" theo Quyết định số 749/QĐ-TTg ngày 03.6.2020 của Thủ tướng Chính phủ, xây dựng học liệu số được xác định là một trong những nhiệm vụ cấp bách nhằm chuyển đổi số trong giáo dục, cụ thể ở lĩnh vực dạy học và kiểm tra, đánh giá. Cùng với những hoạt động thiết thực nhằm xây dựng kho học liệu số phục vụ giáo dục phổ thông được Bộ Giáo dục và Đào tạo tổ chức gần đây trên phạm vi toàn quốc, các đề án và công trình nghiên cứu về vấn đề này cũng liên tiếp được công bố, gắn với tính ứng dụng ở các khía cạnh cụ thể.

Đối với sinh viên ngành Giáo dục Tiểu học, xây dựng học liệu số nói chung, bài giảng điện tử nói riêng để phục vụ việc dạy học về ngữ âm tiếng Việt là việc làm cần thiết. Học liệu số giúp người học phát huy tính chủ động, sáng tạo trong học tập và nghiên cứu, nỗ lực tham gia học tập mọi lúc mọi nơi, từ đó duy trì tinh thần học tập suốt đời. Những vấn đề ngữ âm được thiết kế dưới dạng bài giảng điện tử vừa đảm bảo tính học thuật, vừa bám sát chương trình giáo dục phổ thông tổng thể và chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn 2018 cấp tiểu học, do vậy gắn chặt với những vấn đề trọng tâm của giáo dục tiểu học hiện nay. Với mục tiêu tăng cường rèn luyện các kĩ năng ngôn ngữ, kĩ năng nhận diện và chữa lỗi chính âm- chính tả, góp phần phát triển năng lực đọc và viết của học sinh tiểu học, các bài giảng này rất hữu dụng cho công việc tương lai của sinh viên. Hơn thế nữa, thông qua tiếp cận với học liệu số, người học cũng được nâng cao kĩ năng ứng dụng công nghệ thông tin trong học tập, từ đó ứng dụng vào nghiệp vụ sư phạm, góp phần khơi gợi niềm hứng thú học tập tới từng học sinh trong mỗi giờ

* *TS; Trường Đại học Sư phạm, Đại học Đà Nẵng; Email: nttngan@ued.udn.vn*

học. Bởi vậy, việc xây dựng bài giảng cho từng học phần nói riêng, chuyển đổi số trong lĩnh vực giáo dục đào tạo nói chung đang là yêu cầu cấp thiết của đào tạo đại học, đặc biệt ở các trường đại học sư phạm.

2. Xây dựng bài giảng điện tử phục vụ việc dạy học ngữ âm

2.1. Nguyên tắc xây dựng bài giảng điện tử

Trong quá trình xây dựng bài giảng điện tử, ngoài việc tuân thủ các nguyên tắc kĩ thuật như đảm bảo tính súc tích trong diễn đạt, tính khoa học và hấp dẫn trong trình bày, người thiết kế cần lưu ý một số đặc trưng của ngữ âm tiếng Việt. Cụ thể là:

Trước hết, bài giảng phải đảm bảo tính chính xác. Khai thác thành tựu của ngữ âm học - chuyên ngành nghiên cứu hình thức ngữ âm của ngôn ngữ (bao gồm các đơn vị ngữ âm, các quy luật kết hợp âm, các biểu hiện cụ thể bằng chữ viết)…, bài giảng điện tử trước hết phải đảm bảo sự khách quan trong quá trình giới thiệu và trích dẫn. Song song với việc bám sát các nội dung trong giáo trình chính, bài giảng cần giới thiệu thêm một số quan điểm khác nhau từ các tài liệu tham khảo uy tín, để người học cập nhật được những thông tin khoa học khách quan nhất.

Thứ hai, bài giảng phải gắn với chương trình môn Ngữ văn 2018 cấp tiểu học. Người biên soạn cần lựa chọn các vấn đề quan trọng, vừa đảm bảo mức độ chuyên sâu, vừa bám sát những vấn đề đang được dạy học ở trường tiểu học. Các thuật ngữ, khái niệm, kết quả phân loại từng đơn vị ngữ âm… cần phải được đặt trong thế đối sánh với chương trình phổ thông. Nội dung thực hành về ngữ âm cũng đòi hỏi phải mang tính ứng dụng, gắn liền với việc phát triển các kĩ năng ngôn ngữ, đặc biệt là kĩ năng đọc và viết của học sinh tiểu học. Nhờ vậy, người học vừa có kiến thức cơ bản, chuyên sâu về ngữ âm học, vừa được rèn luyện các kĩ năng thực hành và ứng dụng những tri thức đó vào việc giảng dạy trong tương lai.

Bên cạnh đó, bài giảng cần đảm bảo tính khoa học và logic trong việc bố cục và thiết kế các nội dung chi tiết. Bố cục thông thường của các bài giảng về ngữ âm được sắp xếp theo trình tự các vấn đề từ khái quát đến cụ thể, từ các đơn vị ngữ âm (các đơn vị đoạn tính và siêu đoạn tính) tới đặc trưng của âm tiết tiếng Việt, hệ thống âm vị tiếng Việt. Theo đó, bài giảng từng bước dẫn dắt người học cập nhật các vấn đề có tính chất nền tảng trước khi khai thác những nội dung chuyên sâu. Sự sắp xếp ấy giúp người học từng bước đáp ứng được chuẩn đầu ra của học phần về mặt kiến thức và kĩ năng.

Ngoài ra, nội dung bài giảng cần đảm bảo tính liên ngành. Để chứng minh bản chất âm học của tiếng Việt, bài giảng phải sử dụng các kết quả đo đạc cường độ, trường độ, cao độ, âm sắc của âm tiết, do đó khai thác mối quan hệ gần gũi giữa ngôn ngữ học và vật lí học. Để giới thiệu nguyên lí của việc phát âm từng âm vị, bài giảng cần khai thác các đặc điểm sinh lí học về cấu tạo của từng bộ máy cấu âm. Để giải thích tác dụng của việc hiệp vần và phân bố thanh điệu, bài giảng nên khai thác một số vấn đề về văn học trên nền ngữ liệu ca dao và các tác phẩm thơ… Việc kết hợp hài hòa giữa các ngành khoa học giúp các bài giảng điện tử phát huy tối đa tính ứng dụng của ngữ âm học trong thực tế sử dụng.

Hơn nữa, bài giảng cần đảm bảo tính hấp dẫn, kích thích tinh thần học hỏi của người học. Việc ứng dụng công nghệ thông tin cho phép thiết kế bài giảng điện tử có các video, hình ảnh, âm thanh minh họa từng nội dung quan trọng khiến người học được khơi gợi những liên tưởng sáng tạo. Một số phần mềm công nghệ còn cho phép tạo bộ câu hỏi trắc nghiệm, khiến học viên tăng cường tối đa sự tương tác trong quá trình học tập. Nhờ vậy, bài giảng giảm thiểu tính trừu tượng, tăng cường tính ứng dụng, khiến người học tiếp thu hào hứng hơn. Chính sự hứng khởi này sẽ thôi thúc họ sáng tạo không ngừng trong việc ứng dụng công nghệ thông tin để tạo ra các bài giảng chất lượng dành cho học sinh tiểu học. Cũng nhờ vậy mà các kĩ năng cần thiết của người học từng bước được rèn luyện, đáp ứng chuẩn đầu ra của học phần này.

2.2. Các bước xây dựng bài giảng điện tử

Xây dựng bài giảng điện tử đòi hỏi một quá trình chuẩn bị kĩ lưỡng. Từ việc đối chiếu mục tiêu, chuẩn đầu ra của ngành học với đề cương chi tiết của học phần đến việc chọn lọc các nội dung chính hay lựa chọn các tài liệu cần thiết đều cần sự đầu tư thời gian, công sức kết hợp với kinh nghiệm giảng dạy của giảng viên. Trên cơ sở đó, việc thiết kế bài giảng điện tử được tiến hành lần lượt theo trình tự sau:

Bước 1. Xây dựng kế hoạch đào tạo tổng thể. Kế hoạch này nên trình bày ở dạng bảng biểu, nêu rõ mục tiêu, chuẩn đầu ra của từng chuyên đề (chương mục); sơ lược nội dung của mỗi chuyên đề; thời

lượng và dung lượng tương ứng…, từ đó tạo dựng bức tranh khái quát nhất về toàn bộ học phần. Tùy theo yêu cầu cần đạt và chuẩn đầu ra của học phần, người biên soạn có thể lựa chọn và sắp xếp các nội dung phù hợp, chẳng hạn: Bản chất âm thanh của ngôn ngữ; Các đơn vị ngữ âm; Âm tiết tiếng Việt; Hệ thống âm vị tiếng Việt; Chính âm - chính tả trong nhà trường tiểu học…

Bước 2. Xây dựng kịch bản chi tiết cho từng chuyên đề. Căn cứ vào kế hoạch tổng thể, kịch bản này phân rõ các tiểu mục và sắp xếp chúng theo trình tự từ khái quát đến cụ thể. Ở mỗi tiểu mục, kịch bản nêu rõ yêu cầu cần đạt và sản phẩm cần hoàn thiện; các loại tài nguyên học liệu cần khai thác, nội dung sơ lược của tiểu mục và dung lượng/ thời lượng tương ứng. Kịch bản càng chi tiết, việc soạn giảng càng thuận lợi, đúng hướng và khoa học.

Bước 3. Chuẩn bị các tài nguyên sẽ được sử dụng trong bài giảng. Tài nguyên thông dụng nhất dành cho học phần này là các ấn phẩm sách chuyên khảo, giáo trình đã xuất bản hoặc số hóa về Ngữ âm học. Ngoài ra, các tài nguyên đa phương tiện cũng nên được khai thác triệt để. Các file âm thanh thể hiện cách phát âm nguyên âm, phụ âm, âm tiết hay cách thay đổi cao độ, cường độ, trường độ, âm sắc sẽ phù hợp với chuyên đề "Bản chất âm thanh của ngôn ngữ". Các hình ảnh, biểu đồ biểu thị các đơn vị đoạn tính và siêu đoạn tính sẽ phù hợp với chuyên đề về "Các đơn vị ngữ âm". Các video đối chiếu cách phát âm tiếng Việt và tiếng Anh; các sơ đồ biểu thị độ căng cơ khi phát âm; các biểu đồ thể hiện cấu trúc âm tiết… sẽ rất cần thiết đối với chuyên đề "Âm tiết tiếng Việt". Các video mô phỏng khẩu hình khi phát âm phụ âm, nguyên âm, thanh điệu… tỏ ra đắc dụng với chuyên đề "Hệ thống hình vị tiếng Việt". Các hình ảnh sách giáo khoa hay trích đoạn video ngắn ghi lại cách thức giảng dạy những vấn đề liên quan trong chương trình tiểu học sẽ rất hữu ích đối với các nội dung ứng dụng… Sự khai thác và sử dụng hiệu quả các loại tài nguyên nêu trên sẽ khiến bài giảng thêm sinh động, hấp dẫn, đem lại hiệu ứng tích cực.

Bước 4. Soạn giáo án điện tử cho từng chuyên đề. Trên cơ sở nội dung bài soạn, áp dụng các nguyên tắc đã trình bày ở trên, người thiết kế sẽ tạo các slide cụ thể cho từng tiểu mục. Tùy năng lực công nghệ thông tin, tùy sở thích, phong cách của người soạn bài mà mỗi slide có bố cục, cách trình bày khác nhau, song tất cả đều giống nhau ở cách trình bày các nội dung ngữ âm hết sức ngắn gọn, súc tích. Các dấu ấn đặc thù như hệ thống thuật ngữ, hệ thống kí hiệu âm tố, âm vị và các biến thể âm vị; hệ thống kí tự phiên âm âm vị quốc tế… được sử dụng với mật độ khá dày đặc. Các tài nguyên số phù hợp cũng được chọn lựa để minh họa cho những nội dung trọng tâm. Ngoài ra, các hiệu ứng nếu được sử dụng hợp lí cũng khiến slide trở nên sinh động hơn. Trong tất cả các bước, soạn giáo án điện tử thường đòi hỏi sự tỉ mỉ, sáng tạo hơn cả. Sản phẩm của bước này cũng có thể được lưu dưới dạng file PDF, được gửi tới người học để xem trước nội dung và chuẩn bị bài.

Bước 5. Thiết kế các bài tập đánh giá cuối mỗi chuyên đề. Hệ thống bài tập được thiết kế bám sát nội dung chính của chuyên đề, đồng thời đảm bảo tính khách quan, trung thực, công bằng. Dù được xây dựng bằng hình thức trắc nghiệm, tự luận hay tiểu luận, các câu hỏi và bài tập vẫn cần được xây dựng phong phú với các mức độ tái hiện, phân tích, giải thích, vận dụng, sáng tạo... Nhờ vậy, hệ thống này vừa đánh giá được kiến thức, năng lực của người học, vừa là điều kiện để học viên tiếp tục khai thác các chuyên đề sau.

Bước 6. Thiết kế video bài giảng. Với sự hỗ trợ của đội ngũ kĩ thuật, sự trang bị đầy đủ của cơ sở vật chất (máy móc, phòng thu âm, thiết bị lọc âm…), tất cả sự chuẩn bị kĩ lưỡng về chuyên môn và học liệu như trên sẽ giúp các video bài giảng được ghi lại một cách thuận lợi và hiệu quả.

Để khai thác tối đa hiệu quả các bài giảng này, một khóa học E-learning sẽ được thiết kế trên hệ thống quản lí học tập (LMS), giúp học viên có thể tham gia học tập dễ dàng. Trong khóa học đó, ngoài các phần giới thiệu tổng quan về học phần, ngoài mục tiêu, chuẩn đầu ra của học phần, người học có thể dễ dàng nhận thấy hệ thống các chuyên đề được sắp xếp bài bản. Mỗi chuyên đề đều có các thư mục: Tài liệu tham khảo, bài giảng, bài tập đánh giá, diễn đàn… Điều này giúp học viên có thể chủ động thời gian, không gian học tập và tự đánh giá được kết quả học tập của mình trước khi tham dự buổi học có sự tương tác của giảng viên.

Tiến hành khảo sát nhu cầu học tập trực tuyến học phần về ngữ âm tiếng Việt tại Trường Đại học Sư phạm, Đại học Đà Nẵng, chúng tôi thu được kết quả như sau: toàn bộ 502 người học được hỏi đều rất mong đợi khóa học với các bài giảng E-learning được thiết kế theo mô hình này, bởi sự linh hoạt, khoa

học, hiệu quả và tiết kiệm chi phí của nó. Trong số đó, 487/ 502 (chiếm 97%) ý kiến cho rằng nội dung bài giảng E-learning cần có sự lồng ghép giữa kiến thức chuyên sâu về ngữ âm tiếng Việt và thực tiễn dạy học ở tiểu học với cách diễn đạt vừa ngắn gọn, dễ hiểu vừa khơi gợi tính sáng tạo. Về hình thức, có tới 472/502 (chiếm 98%) ý kiến nhấn mạnh cần có sự minh họa bằng các hình ảnh, âm thanh, video và các biểu đồ, sơ đồ… minh họa để phát huy tính hiệu quả. Đồng thời, 468/502 (chiếm 93%) ý kiến đều khẳng định bài giảng E-learning không thể tách rời, mà gắn liền với một hệ thống bài tập khách quan và bài bản. Đặt trong tổng thể khóa học, bài giảng E-learning về ngữ âm sẽ phát huy được tối đa tác dụng, đáp ứng nhu cầu học tập mọi lúc, mọi nơi, không phân biệt khoảng cách và lứa tuổi của người học.

3. Kết luận

Đối với giáo dục đại học, nhu cầu sử dụng hệ thống Quản lí học tập để tham gia các khóa học trực tuyến kết hợp trực tiếp của người học đang ngày càng tăng cao. Mong muốn được tiếp cận tài liệu, được chủ động tìm hiểu bài giảng, được nắm chắc vấn đề trước khi được thảo luận cùng giảng viên và các học viên khác là nguyện vọng chính đáng của học viên thời đại 4.0. Nhờ vậy, mỗi buổi gặp gỡ giảng viên là một dịp để người học được chia sẻ những thắc mắc, được nêu ra những ý kiến phản biện hoặc được định hướng để tiếp tục nghiên cứu những khía cạnh thú vị khác. Chính vì thế, thông qua bài giảng E-learning về ngữ âm tiếng Việt, người học được khẳng định tính chủ động, được phát huy tinh thần tự học, từ đó phát huy tối đa tính sáng tạo và hiệu quả trong việc dạy học môn tiếng Việt ở tiểu học.

[1] *Bài viết là sản phẩm của Đề tài T2022-TN-11, Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng.*

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê A, Đỗ Xuân Thảo, Lê Hữu Tỉnh (2011), *Giáo trình Tiếng Việt 2*, Nxb ĐHSP.
2. Cao Xuân Hạo, (2007), *Mấy vấn đề về ngữ âm, ngữ pháp, ngữ nghĩa tiếng Việt*, Nxb Giáo dục.
3. Nguyễn Quang Hồng, (1995), *Âm tiết và các loại hình ngôn ngữ*, Nxb ĐHQG Hà Nội.
4. Đoàn Thiện Thuật, (2007), *Ngữ âm tiếng Việt,* Nxb Đại học quốc gia Hà Nội.
5. Đỗ Văn Hùng (2015), *Vai trò của thư viện số trong môi trường học tập trực tuyến và chia sẻ học liệu*, Thông tin và tư liệu, số 6, tr.1-11.
6. Dương Thị Thái , Hà Trọng Quỳnh, Phạm Thị Tuấn Linh (2021), "Chuyển đổi số trong giáo dục đại học- Nghiên cứu tổng quan", Tạp chí *Khoa học và Công nghệ* - Đại học Thái Nguyên.
7. Trần Thị Lan Thu, Bùi Thị Nga, (2020), "Thiết kế và xây dựng học liệu điện tử phục vụ yêu cầu đào tạo trực tuyến", Tạp chí Khoa học- Viện Đại học Mở, Hà Nội, số 63, tr.1-7.
8. Vũ Văn Tuấn (2022), *Chuyển đổi số trong việc dạy và học tại Trường Đại học Luật đáp ứng yêu cầu của việc thực hiện đổi mới giáo dục hiện nay*, Tạp chí Khoa học Đại học Tân Trào, số 8.2022.
9. Nguyễn Thị Thu Vân (2021), Chuyển đổi số trong các cơ sở giáo dục đại học, Tạp chí *Quản lí nhà nước*, số 309, tr.8-13.

Building E-learning lectures to teach Vietnamese phonetics to primary education students

Abstract: Building digital learning materials in education is one of the urgent tasks to contribute to the national digital transformation. For primary education, an effective E-learning lecture system for teaching Vietnamese phonology allows learners to promote their initiative in research, study, and master knowledge, thereby maintaining the spirit of lifelong learning. In addition, learning via the internet also helps learners improve their IT skills, contributing to improving the quality of Vietnamese subject teaching in primary schools.

Key words: digital learning; digital conversion; E-learning lectures; Vietnamese phonetics; primary education.